

AZ AGATHYRSOK VALLÁSA S VALLÁSOS JELVÉNYEIK FELŐL.

Kik voltak Erdély lakói a neolith korszakban? ez egyike az ethnographia nehéz, mondhatjuk tövises kérdéseinek. A neolith korszak telepeinek kutatása közt Hunyadmegyében, ezen kutatás nagyérdemű kezdője s folytatója Torma Zsófia úrhölgy *) nem hogy az egykori kőépületek maradványaira talált volna, de még kőrakást is eddig sehol se talált, már pedig a dákok kőházakban laktak s építkezésök felől kedvező véleményre jogosít fővárosuk Sarmizegethusa hire. A K. u. e. V-ik században a Maros folyam partjain Agathyrsok laktak s a hunyadmegyei neolith kőkorszakból való telepeket határozottan nekik tulajdonítanak, ha ez iránt nem egészen alaptalan kétség nem fordulhatna elő, de egyfelől az eredetökkel foglalkozó mythus Herodotnál őket más tartományból származtatja, másfelől Herodot aranydúsnak nevezi e népet, Torma Zsófia úrhölgy pedig az általa kutatott telepeken eddig aranyból és ezüstből készült tárgyakra nem talált.

Azonban e két körülményből merithető kétség bővebb megfontolás után alig tartható olyannak, mely miatt egy történetileg ismeretlen autochton ős népnek kelljen tulajdonítanunk a kérdéses korszak telepeit, mert az említett mythust nagy valószínűséggel a turáni eredetű pontusi Skytha népnél eredtettnek s általok saját dicsőségökre költöztnek mondhatjuk, az arany és ezüst hiánya pedig nem fog meglepni a mindennapi élet való és képzelt szükségeire szolgáló tárgyak közt. Az aranydús Mykenaeiben (πολύχρυσος Homér-nél, l. Odysseia III, 305) is csupán csak a királyok temetőiben találtattak különböző aranyból készült tárgyak **) s valószínűleg az Agathyrs

*) Azon szavak, melyeket e század elején egy magyar hölgy Takács Éva intézett kortársaihoz buzdításul hazánk vidékeinek monographiái megírására, nem hangzottak el a pusztában s szintén magyar hölgy azon jeles kutató, ki Hunyadmegye megírandó monographiájához oly nagybecsű anyagot gyűjtött.

***) L. Dr. Schliemann H. „Mykenae“ című művét (Lipscse, 1878.).

királyok s főemberek temetőiben is, ha ilyenek valaha találhatni fognak, az ékszerek és arany s ezüst tárgyak nem fognak hiányozni. A Dákok és Geták tudvalevőleg thrák eredetűek voltak s valószínűleg az Agathyrsok is ezen népfajhoz tartoztak, noha Herodotnál párszor említettnek szláv eredetű népekkel együtt, így a többi közt a IV. könyv 19-ik fejezetében, melyről alább lesz szó. Az Agathyrsok más tartományból jöttek későbbi hazájokba, mondja Herodot, s az új hon elfoglalásának okát is adja egy általa számunkra megőrzött skytha eredetű hitregében, melyben Skythes két testvére Agathyrso s Gelonos Herakles fiainak mondatuak (IV. 108.). Ezen mythus az Agathyrsokat s a Gelonokat a Skytháktól élesen különbözteti meg. A Gelonok Herodot szerint eredetileg görögök voltak, kik a Budinok földjén telepedtek meg. A Budinok nagy valószínűséggel szláv fajú népnek tarthatók. A Maros (Μάρτις) az Agathyrsok földjén ered (IV. 49.) s ezek szomszédjai Neuroknak neveztetnek, mely népet Herodot helyesen különbözteti meg a ponthusi Skythák uralkodó hordájától, mert azok valószínűleg szláv népfaj voltak (IV. 100.) A Skythák egy köztök s a Perzsák közt támadható háboru magokra nézve kedvezőtlen kimenetelétől tartva keresik háboru esetére az Agathyrsok szövetségét (IV. 102.), melyet azonban ezek csak feltételesen ígérnek meg, mint a hogy ezt alább látni fogjuk (119. f.). Midőn a Skythák az Agathyrsoknak követjeik által tudokra adták, hogy az üldöző ellenség elől hozzájuk menekülnek, ezek határozottan kijelentették, hogy őket tartományokba be nem bocsátják (IV. 125). Így történt, hogy a Skythák az Agathyrsok földjét át nem lépték. Ez az Agathyrsok történetének Herodotnál előforduló rövid kivonata. Szokásaikat, intézményeiket illetőleg felőlök való tudásunk kevésre szorítkozik. Herodot IV. könyve 104-ik fejezetében e népet kéjelgőnek s aranykedvelőnek nevezi, — ezen tulajdonságokra nézve különböznek a Dákoktól, kik hadakozó s jó erkölcsű nép voltak. Azt is mondja Herodot az Agathyrsokról, hogy nejeiket közösen birták s ezért irigység s ellenségeskedés nem volt közöttük. Vergil azt mondja rólok, hogy festették magokat „picti“ (Aeneas 4. 116.) s ez a szokás egy pipere-kedvelő népnél nem meglepő. A vienus szerint nem azért neveztetnek „picti“-nek, hogy festenek magokat, hanem szines tarka ruháik miatt. Az építkezésben úgy látszik jártassággal

nem bírtak s e tekintetben az utánok következő Dákok őket jóval felülhaladták.

Az Agathyrsok vallását illetőleg egy igen érdekes tudósítás maradt fenn Herodotnál (IV. 119.). E tudósítás az eredeti szövegben így hangzik: *νῦν δὲ ὑμεῖς τε ἐς τὴν ἐκείνων ἐσβαλόντες γῆν ἀνευ ἡμῶν ἐπεκρατέετε Περσέων, ὅσον χρόνον ὑμῖν ὁ θεὸς παρεδίδον καὶ ἐκείνοι, ἐπεὶ σφας ὠτοῦς θεὸς ἐγείρει, τὴν ὁμοίην ὑμῖν ἀποδιδούσι.* Mielőtt e pár szót lefordítanám, előre kell bocsátanom ezen fejezet tartalmát. A Skythák a köztök s a hatalmas Perzsák közt kiütött háboru alatt néhány velök szomszédos nép királyát tanácskozáásra hívták meg azon szándékkal, hogy ezekkel a Perzsák ellen szövetségre lépjenek. A Gelonok, Budinok, Sauromaták a kívánt segedelmet megígérték, de az Agathyrsok, Neurok s velök együtt még más három nép a segítséget megtagadják s tagadó válaszukat azzal indokolják, hogy a Skythák voltak a háboru kezdői s megtámadták a Perzsákat anélkül, hogy az igazságtalan háboru előtt azon királyokkal tanácskoztak volna, kiktől most szorult állapotukban segedelmet kérnek. Az Agathyrsok, Neurok s a velök tartó három nép válaszában a legjelentékenyebb azon mondat, melynek görög eredetijét fenn közöltem, u. m. „ti nálunk nélkül — minket szándékunk felől meg se is kérdezve — rohantátok meg a Perzsák birodalmát s uralkodtatok felettök addig, míg azon Isten megengedte, ki most a Perzsákat vezeti ellenetek s ezek nektek majd a kölcsönt visszaadják.“ Az itt mondottak szerint az Agathyrsok, Neurok, Androphagok, Taurok egy oly Istenben hittek, ki nem egy vagy más népnek külön istensége, hanem a külön népeknek közös Istene, a ki a világtörténet eseményeit bölcs akaratja szerint intézi, a különböző népek iránt igazságos, jutalmaz és büntet. A vallás történetében különös tünemény, hogy a kéjtelgő Agathyrsok, a varázslattal foglalkozó Neurok, a vadindulatu Androphagok, a Taurok — az ó kor híres kalózi — voltak ép azon népek, melyek az emberi nemnek egy közös igazságos Istenében hittek!

Ha nem csalódnunk azon véleményünkben, mely szerint az Agathyrsok nép lakta Erdélyt a neolith korszakban, vallások felől való ismeretünk még gyarapodik azon korszak leletei által. A neolith telepek fáradhatatlan kutatója Torma Zsófia úrhölgy a tordosi telep egyik temetőjében egy magába összeomlott emberi csontvázra talált s erre vonatkozólag a tu-

dós kutató ezen telepekről irt könyvében a következőket írja : „A halott arczczal keletnek volt ültetve, mit bizonyít . . . azon körülmény, hogy a kéz és lábujj izületei egymáson feküdtek.“ *) Tehát a napkelet azon nép előtt vallásos jelleggel bírt s ezen égtáj imádandó volta legalább is valószínűvé teszi azon feltevést, hogy a tordosi telep ős lakói az égbolt fénytünetei közt leginkább az emberiség s az egész természet nagy jóltevőjében, a napban imádták azon főlényt, melyet az égbolt többi fényt árasztó tüneményeiben is jelenlevőnek s ezekben s ezek által nyilatkozóknak éreztek és hittek. A sugárzó nap képét látjuk több Tordosan talált agyagkeréken s cseréptöredéken. Az agyagkerekeknek Torma Zsófia helyesen tulajdonít vallásos jelleget s nem ok nélkül helyez nagy súlyt ezekre. Több ilyen cseréptöredéken s agyagkereken a nap jele mellett vagy körülte a csillagok jelei is előfordulnak s egy cserép edény aljának sima lapján a nap jele mellett a hold sarlóalakja is előfordul. **) Fontosak a kereszt alakú diszítések is, melyekről való nézeteimet talán egy más alkalommal fogom előadhatni. Torma Zsófia úrhölgy szives volt mult év decz. végéről hozzám intézett leveléhez némely újabban ugyancsak Tordosan talált agyagkerekek rajzát mellékelni s ezen tizenegy ábra közt különösen a 2-dik számú ép kerék s a 3-dik számú keréktöredék érdekelték leginkább. A 2-dik számú keréken középtűtt egy nagyobb kör s két oldalán három kisebb kör látszik s a harmadik számun, melynek nagyobb része maradt meg, csakis a nagyobb kör egy része s az egyik oldalon levő három kisebb kör látszik, de kárpótlásul a hiányzó darabért a nap korongja felett a hold sarlóalakjának egy része még jól kivehető s ugyan ezen alak látszik a 4-ik kereken is, de ezen úgy látszik, csak négy csillagjel fordult elő. E rajzok élénken emlékeztetnek egy Schliemann által Mykenaeen talált pecsétgyűrűre, melyen a hat csillagjel oroszlánfej alakjában fordul elő. Gladstone a fáradhatlan kutató Schliemann „Mykenae“ czimű könyvéhez irt előszavában a pecsétgyűrű rajzát a Homer által leirt Achilleus paizsán ki-domborodó $\tau\epsilon\lambda\epsilon\alpha$ -val hasonlítja össze. ***) A hat csillag oroszlánfej alakját a mykenaei pecsétgyűrűn Gladstone szerint a

*) Kolozsvárott, 1879-ben, I. a 8-dik lapon.

**) L. Torma Zsófia művének VIII. tábláját.

***) Mykenae, Lipcse, 1878. I. az előszó XXVII. XXVIII. lapjait.

hellén népszellemnek a természet figyelmet megragadó tüne-
ményei valamely emberi vagy állati alakban való személyesi-
tése iránt viseltető erős hajlama magyarázza meg, így látjuk
ezt a hetevény (Pleiades) közelében látszó Orion csillag pél-
dájában is. Az illető két tordosi agyagkerék alakja a myke-
naei rajznak megfelelőleg talán a földünket körülövedző világ-
tengert jelenti, mert egy ily hit a világtenger felől, nem csak
H o m e r n é l van meg, hanem úgy látszik, a görögökön kívül
több más árja népnél is megvolt, p. o. a Perzsák is hittek egy
derja muhit-ban. H o m e r a teirea-ját A c h i l l e u s
paizsán következőleg írja le *):

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν,
ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν,
ἐν δὲ τὰ τεῖρεα πάντα, τάτ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται,
Πληιάδας θ' Ὑάδας τε τό τε σθένος Ὀρίωνος,
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
ἣτ' αἰτοῦ στρέφεται καὶ τ' Ὀρίωνα δοκεύει,
οἷη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὀκεάνοιο **)

T o r m a Z s ó f i a többször idézett jeles ismertetése 7 és
8 lapján a következőket olvasom: „Érdekes, hogy ezen temet-
kezési gödör (t. i. az egyik tordosi temetkezési gödör) felett
40 cm. magasan . . . , sövény kunyhó maradványai alatt, tűz-
hely telep van, tehát lakás a sir tetején, tán így gondolták
hamvaik nyugalmaát biztosíthatni.“ A halhatatlanságnak leg-
alább sejtelve él azok lelkében, kik magokat folyvást kapcsolatban
érezik kedves halottjaikkal s egy ily szoros kapcsolatot lá-
tunk ez esetben is. Még egy más körülmény is azt sejtítetteti
velünk, hogy Erdély lakói a neolith korszakban hittek a lélek
halhatlanságában, úgy mint az egyik sirban két ivó edény da-
rabjai találtattak, melyek itt valószínűleg, mint a görög nép-
nél az ókortól fogva egész mostanig a sírűregbe dobott vízzel
telt edények darabjai, jelképei a testiség hüvelyéből kibonta-

*) Ilias, XVIII. 482—498.

**) Ó kiveré az eget, földet, tengervizet arra,
A' fáradhatlan napot úgy, mint a tele holdat;
Minden csillagokat, mint szép koronáit az égnek,
Pleiadák 's Hyadákkal együtt az erélyes Oriont;
Medvét, melynek egyébképen vezetéke szekér is,
Mely ugyanott forog, és mely Oriont ott lesi távol,
Egy maga részvétlen hullámiban Okeanosnak.

Szabó István szerént.

kozó lélek magasba törekedő reptének. A mykenaei sírokban is találtak cserépedény töredékeket s a görög régiségek főfelügyelője Panagiotes Eustrafiadés ezek megtekintésénél Schliemannt arról értesítette, hogy a görög nép-nél mai nap is létezik azon szokás, hogy az elköltözött kedvesek sírjaira vízzel telt cserépedényeket dobnak, az edény darabokra törik s a belőle kifolyó viz csak rövid ideig látszik s utóbb láthatlanná válik.

Gróf KUUN GÉZA.
